

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΗ ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΟΣ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΘΕΟΛΟΓΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΒΟΛΟΥ
ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΣ ΧΟΡΟΣ ΨΑΛΤΡΙΩΝ "ΑΙ ΑΔΟΥΣΑΙ"

2^ο ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΨΑΛΤΡΙΩΝ
ΓΥΝΑΙΚΕΣ & ΨΑΛΤΙΚΗ ΤΕΧΝΗ

2^ο ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΧΟΡΩΝ ΨΑΛΤΡΙΩΝ
«ΑΓΙΑ ΚΑΙΚΙΛΙΑ»

ΣΥΝΕΔΡΙΑΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ, ΜΕΛΙΣΣΑΤΙΚΑ
ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΩΝ ΑΝΑΡΓΥΡΩΝ
ΒΟΛΟΣ, 31 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ – 2 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2025

Εικαστικό έργο στο εξώφυλλο και την αφίσα:

Ιβάνκα Ντεμτσούκ, *Η παραβολή των δέκα παρθένων*, αυγοτέμπερα σε ξύλο, 2015 (λεπτομέρεια)

Σχεδιασμός και στοιχειοθεσία: Κωστής Δρυγιαννάκης

Εκτυπώσεις: Μονοχρωμία (Θεσσαλονίκη) & Μελάνι (Βόλος)

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΗ ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΟΣ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΘΕΟΛΟΓΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΒΟΛΟΥ
ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΣ ΧΟΡΟΣ ΨΑΛΤΡΙΩΝ “ΑΙ ΑΔΟΥΣΑΙ”

2^ο ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΨΑΛΤΡΙΩΝ ΓΥΝΑΙΚΕΣ & ΨΑΛΤΙΚΗ ΤΕΧΝΗ

2^ο ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΧΟΡΩΝ ΨΑΛΤΡΙΩΝ «ΑΓΙΑ ΚΑΙΚΙΛΙΑ»

ΣΥΝΕΔΡΙΑΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ, ΜΕΛΙΣΣΑΤΙΚΑ
ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΩΝ ΑΝΑΡΓΥΡΩΝ

ΒΟΛΟΣ, 31 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ – 2 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2025

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 31 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 2025

17.00: Άφιξη συνέδρων, εγγραφές

17.30 – 18.00: Έναρξη των εργασιών του Συμποσίου

Χαιρετισμοί:

Μητροπολίτης Δημητριάδος & Αλμυρού κ. Ιγνάτιος

Κωνσταντίνος Πολίτης – ΟΜ.Σ.Ι.Ε.

Ελένη Σπυράκη – Εκπρόσωπος Διεύθυνσης Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς

Ευστάθιος Γραμμένος – Πρόεδρος Συνδέσμου Ιεροψαλτών Ι.Μ.Δ.

Σέβη Μαζέρα – Αι Άδουσαι

18.30: Κεντρική ομιλία:

Αχιλλέας Χαλδαιάκης (Καθηγητής Βυζαντινής Μουσικολογίας και Ψαλτικής Τέχνης, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, πρώην Κοσμήτωρ της Φιλοσοφικής Σχολής)

Η γυναικεία αισθητική στη Βυζαντινή Μουσική

19.00 – 20.00: Α΄ Συνεδρία. Πρόεδρος: Σέβη Μαζέρα

Γρηγόριος Αναστασίου (Αναπληρωτής Καθηγητής Βυζαντινής Μουσικολογίας, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών)

Ηχάδιν: Η ιδανική γυναικεία ψαλτική έκφραση

Μαρία Αλεξάνδρου (Καθηγήτρια Βυζαντινής Μουσικολογίας, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης) με συμμετοχή της Γυναικείας Χορωδίας της Ε.Ε.Μ.Ε «Αγία Ανυσία»

Μελετώντας απολυτικά αγίων γυναικών

Συζήτηση

ΣΑΒΒΑΤΟ 1 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2025

09.30 – 11.00: Β΄ Συνεδρία. Πρόεδρος: Αχιλλέας Χαλδαιάκης

Λίνα Κούκουνα (Προπτυχιακή φοιτήτρια, Τμήμα Μουσικών Σπουδών, Ε.Κ.Π.Α.)

Γυναικές φοιτήτριες στα Τμήματα Μουσικών Σπουδών: Προσωπικές εμπειρίες

Δήμητρα Μήτρου (Μεταπτυχιακή φοιτήτρια, Τμήμα Μουσικών Σπουδών Ε.Κ.Π.Α.)

Γυναικείοι ψαλτικοί χοροί: Μια βιωματική προσέγγιση

Άννα Μεσολωρά (Διδάκτωρ Βυζαντινής Μουσικολογίας Ε.Κ.Π.Α.)

Γυναικεία ψαλτική επιτέλεση: Αναμνήσεις εξ αναλογίου

Μάντυ Πιστικού (Απόφοιτος Π.Μ.Σ. «Λαϊκός Πολιτισμός και Λογοτεχνία», Ε.Κ.Π.Α.)

Αφηγήσεις ψαλτριών: Εθνογραφικές προοπτικές

Βασιλική Γούση (Εκπαιδευτικός, Διδάκτωρ Βυζαντινής Μουσικολογίας και Μουσικοπαιδαγωγικής Α.Π.Θ.)

Πτυχές της ερμηνείας στην ψαλτική τέχνη

Συζήτηση

11.15 – 11.30: Διάλειμμα, καφές

11.30 – 13.00: Γ΄ Συνεδρία. Πρόεδρος: Γρηγόριος Αναστασίου

Κωνσταντίνος Νικολακόπουλος (Ψάλτης, Φοιτητής Μηχανολόγος Μηχανικός, Έθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο)

*Η μελοποίηση του Κοινωνικού «Εἰς μνημόσυνον αἰώνιον...»
που αποδίδεται στην θυγατέρα του Ἰωάννου Κλαδά (α΄ μισό του 15ου αἰ.)
καὶ ἡ τωρινὴ ἐξήγησή της στην Νέα Μέθοδο*

Μαριλένα Νουν (Μεταπτυχιακή φοιτήτρια, Τμήμα Μουσικῶν Σπουδῶν, Ε.Κ.Π.Α.)

*Κώδικας Σινά 1256 του έτους 1309:
Ένα σπουδαίο βυζαντινό μουσικό χειρόγραφο γραμμένο από γυναίκα·
την Ειρήνη, θυγατέρα του Θεοδώρου Αγιοπετρίτου*

π. Ρωμανός (Ραμπί) Τζουμπράν (Λέκτορας Βυζαντινής Μουσικής, Πανεπιστήμιο Μπαλαμάντ, Λίβανος)

*Οι χορωδίες γυναικών και οι ψάλτριες στη Μέση Ανατολή
από τις αρχές του 20ου αιώνα μέχρι σήμερα*

Χρήστος Γκουτσούλας (Εκπαιδευτικός, Απόφοιτος Π.Μ.Σ Ιστορικής Θεολογίας Ε.Κ.Π.Α., ψάλτης)

*Συμμετοχή γυναικών στους ψαλτικούς χορούς της Μητροπόλεως Αθηνών
επί πρωτοψαλτίας Σπυρίδωνος Περιστέρη († 1998)*

Δέσποινα Πλαστάρα (Μουσικοπαιδαγωγός, Υποψήφια Διδάκτωρ Βυζαντινής Μουσικολογίας, Α.Π.Θ.)

Βυζαντινή μουσική: Ψυχοθεραπευτική επίδραση και Αναπηρίες

Συζήτηση

13.00 – 14.00: Διάλειμμα, γεύμα

14.00 – 16.00: Δ΄ Συνεδρία: Εργαστήρι ψαλτικής

Σέβη Μαζέρα-Μάμαλη (Εκπαιδευτικός, Διδάκτωρ Βυζαντινής Μουσικολογίας Ε.Κ.Π.Α, Ιδρύτρια και Δομεστίκαινα του Χορού Ψαλτριών «Αἱ Ἀδουσαι»)

Γυναικεία φωνή και οκτάηχα μέλη: Στίχοι, μέλη, βάσεις, χόρδισμα, ισοκρατήματα

*Περίπτωση μελέτης: «Ο Ὕμνος των Τριῶν Παίδων»
Μία πρωτότυπη μελοποίηση στους οκτώ ήχους από τον Γρηγόριο Στάθη*

16.00: Λήξη εργασιών Συμποσίου

18.30: Ι. Ν. Αγίων Αναργύρων Βόλου:

2^ο ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΧΟΡΩΝ ΨΑΛΤΡΙΩΝ «ΑΓΙΑ ΚΑΙΚΙΛΙΑ»

Χορός Ψαλτριών της Σχολής Βυζαντινής Μουσικής «Ο Άγιος Αχίλλιος», Λάρισα

Χοράρχης: Γεώργιος Λεμονόπουλος

Χορός Ψαλτριών «Αγία Σκέπη», Αγρίνιο

Χοράρχης: Χρυσούλα Τασολάμπρου

Γυναικείος «Χορός Αγγελικός», Λάρισα

Χοράρχης: Γεώργιος Καραγιαννάκης

Χορός Ψαλτριών «Αι Άδουσαι», Βόλος

Δομεστίκαινα: Σέβη Μαζέρα-Μάμαλη

Απονομή αναμνηστικών και τιμητικών επαίνων.

ΚΥΡΙΑΚΗ 2 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2025

07.00 – 10.30: Αρχιερατικός Όρθρος και Θεία Λειτουργία με χοροστασία του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Δημητριάδος κ. Ιγνατίου στγον Ιερό Ναό των Αγίων Αναργύρων, με συμμετοχή των χορών **«Αι Άδουσαι», Βόλος** (Δομεστίκαινα: Σέβη Μαζέρα-Μάμαλη), **«Γυναικών Ηχήματα», Χαλκίδα** (Χοράρχης: Μαρία Καψάλη) και των ψαλτριών που συμμετείχαν στο 2ο Συμπόσιο Ψαλτριών.

**ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ
ΚΑΙ
ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ**

Αχιλλέας Χαλδαιάκης

Καθηγητής Βυζαντινής Μουσικολογίας και Ψαλτικής Τέχνης,
Φιλοσοφική Σχολή, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών,
πρώην Κοσμήτωρ της Φιλοσοφικής Σχολής (2019-2023).

Ο Αχιλλέας Χαλδαιάκης κατάγεται από την Αίγινα. Είναι Καθηγητής Βυζαντινής Μουσικολογίας και Ψαλτικής Τέχνης στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών της Φιλοσοφικής Σχολής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. Προϊσταται του «Εργαστηρίου Βυζαντινής Μουσικολογίας» του Τμήματος, καθώς και του Κοινού Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών *“Byzantine Music: Academic Theory & Artistic Performance”*, το οποίο συνδιοργανώνεται από το Τμήμα Μουσικών Σπουδών και το *National University of Music Bucharest (UNMB)*. Έχει διατελέσει Αντιπρόεδρος (2012-2014) και Πρόεδρος (2014-2019) του Τμήματος Μουσικών Σπουδών, Κοσμήτωρ της Φιλοσοφικής Σχολής (2019-2023), ενώ από το 2023 είναι εκλεγμένο μέλος του Συμβουλίου Διοίκησης του ΕΚΠΑ. Παράλληλα, θητεύει ως Πρωτοψάλτης στον ιερό ναό αγίου Σπυρίδωνος, πολιούχου Πειραιώς, ενώ είναι και ο χοράρχης του διεθνώς γνωστού χορού ψαλτών «Οι Μαΐστορες της Ψαλτικής Τέχνης», με τον οποίο έχει ως σήμερα πραγματοποιήσει περισσότερες από 500 παραστάσεις ανά τον κόσμο (Ευρώπη, Ασία, Αμερική και Αυστραλία). Είναι μέλος διαφόρων Συνοδικών Επιτροπών της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος (*Επιτροπή Εκκλησιαστικής Τέχνης και Μουσικής, Επιτροπή Λειτουργικής Αναγέννησης, Επιτροπή Θείας Λατρείας και Ποιμαντικού Έργου, Επιτροπή Εκδόσεων Διπτύχων*), καθώς και του *Ιδρύματος Βυζαντινής Μουσικολογίας*. Επίσης, είναι τακτικό μέλος του *Συμβουλίου Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς* του Υπουργείου Πολιτισμού. Η συνολική διεθνής δραστηριότητά του, ως διφυούς μουσικού: επιστήμονα ερευνητή και πανεπιστημιακού δασκάλου, αλλά και καλλιτέχνη ερμηνευτή και διευθυντή και υπεύθυνου αντίστοιχων μουσικών σχημάτων, στοχεύει ακριβώς στην πολυπρισματική και σφαιρική και καινοφανή προσέγγιση της Βυζαντινής Μουσικολογίας και της Ψαλτικής Τέχνης.

Διδάσκει σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο μαθήματα γύρω από τη βυζαντινή μουσική, τόσο στο Τμήμα του όσο και σε άλλα πανεπιστημιακά τμήματα ή εκπαιδευτικούς φορείς της Ελλάδας και του Εξωτερικού. Την προσωπική του θέαση και προσέγγιση αυτού του ιδιαίτερου γνωστικού αντικειμένου διακρίνει η μελέτη, ανάλυση και κατανόηση της θεωρίας, της ιστορίας ή και της αισθητικής της μουσικής μέσα από την πρακτική της έκφραση, καθώς πιστεύει ακράδαντα ότι ο συνδυασμός θεωρίας και πράξης εξασφαλίζει τις καλύτερες προϋποθέσεις ουσιαστικής γνώσης του φαινομένου της μουσικής δημιουργίας. Αυτήν την άποψη καταγράφει στο εκτεταμένο (με πάνω από 200 τίτλους) δημοσιευμένο έργο του, αλλά και τις ίδιες ακαδημαϊκές απόψεις υποστηρίζει σε διάφορα συνέδρια στην Ελλάδα και κυρίως στο Εξωτερικό, ενώ με την παράλληλη καλλιτεχνική δραστηριότητά του προβάλλει αντίστοιχα και την πρακτική εφαρμογή οποιασδήποτε θεωρητικής άποψης.

Κεντρική ομιλία:

Η ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΣΤΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΜΟΥΣΙΚΗ

Ἡ παρούσα εἰσήγηση ἀναφέρεται, γενικά, στὸν ρόλο τῶν γυναικῶν στὴν ψαλτικὴ τέχνη, δηλαδὴ στὴν ἑλληνικὴ ὀρθόδοξη ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ. Στὴ σχετικὴ βιβλιογραφία ὑπάρχουν (γύρω ἀπὸ αὐτὸ –ἀκριβῶς– τὸ θέμα) ὀρισμένες μελέτες, γραμμένες ἀπὸ Ἑλληνες ἢ ξένους ἐρευνητές, ἀλλὰ –δυστυχῶς– οἱ ὑπάρχουσες πληροφορίες εἶναι πραγματικὰ ἐλάχιστες. Μέχρι τώρα, γνωρίζουμε μόνον λίγα (ὄχι περισσότερα ἀπὸ δύο ἢ τρία) ὀνόματα γυναικῶν ὑμνογράφων, κωδικογράφων ἢ ψαλτριῶν, ἀλλὰ στὸ ἐπίπεδό της μελοποιίας ὑπάρχει ἓνα μόνον μουσικὸ ποίημα, ποὺ ἀποδίδεται (μὲ κάποια ἐπιφύλαξη) στὴν κόρη τοῦ περίφημου βυζαντινοῦ μελουργοῦ (τῶν ἀρχῶν τοῦ 15ου αἰῶνα) Ἰωάννη Κλαδᾶ. Πρόκειται γιὰ ἓνα Κοινωνικὸ (Εἰς μνημόσυνον αἰώνιον) μελοποιημένο στὸν τέταρτο ἤχο τῆς βυζαντινῆς ὀκτωηχίας. Κατὰ τὴ διάρκειά μιᾶς παλαιότερης ἐρευνᾶς μου (γιὰ τὴν ἐτοιμασίᾳ τῆς διδακτορικῆς διατριβῆς μου πάνω στὸν Πολυέλεο στὴ βυζαντινὴ καὶ μεταβυζαντινὴ μελοποιία), ἀνακάλυψα μία ἀκόμη ἐνδιαφέρουσα σύνθεση κάποιας ἄλλης γυναίκας συνθέτριας. Πρόκειται γιὰ μέρος (γιὰ τὴν ἀκρίβεια: γιὰ τὸν στίχο Εὐλόγησατε τὸν Κύριον, μελοποιημένο στὸν πρῶτο ἤχο) ἐνὸς πολὺ γνωστοῦ βυζαντινοῦ πολυελέου (γνωστοῦ μὲ τὴν ὀνομασίᾳ πολυέλεος τοῦ Κουκουμᾶ), ποὺ ἀποδίδεται σὲ κάποια Καλογραῖα (δηλαδὴ μία γυναῖκα μοναχή).

Στὴν παρούσα εἰσήγηση τὸ ἐνδιαφέρον μου ἐπικεντρώνεται ἀκριβῶς σὲ αὐτὲς τὶς δύο συνθέσεις, δύο μουσικὲς δημιουργίες γυναικῶν συνθετριῶν, ποὺ μελοποιοῦν κατὰ τὴν περίοδο τῶν βυζαντινῶν χρόνων στὴν περιοχὴ τῆς Μεσογείου. Ἡ ἐρευνά μου προσεγγίζει σημεῖα ὅπως τὴν περιγραφὴ ἢ τὴ μουσικὴ καὶ μορφολογικὴ ἀνάλυση αὐτῶν τῶν συνθέσεων. Ἐπιπλέον, προσπαθῶ νὰ τὶς συγκρίνω μὲ ἀντίστοιχες συνθέσεις ἄλλων (ἀνδρῶν) μελοποιῶν, προκειμένου νὰ διαμορφωθεῖ μία πρώτη ιδέα γιὰ τὸν «γυναικεῖο τρόπο» συνθέσεως τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς.

Γρηγόριος Ἀναστασίου

Αναπληρωτής Καθηγητής Βυζαντινής Μουσικολογίας

Φιλοσοφική Σχολή, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Ο Γρηγόριος Ἀναστασίου είναι αναπληρωτής καθηγητής Βυζαντινής Μουσικολογίας στο Τμήμα Μουσικῶν Σπουδῶν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ ἐπιστημονικὸς Διευθυντὴς τοῦ Ἰδρύματος Βυζαντινῆς Μουσικολογίας τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Εἶναι διδάκτωρ τοῦ Τμήματος Μουσικῶν Σπουδῶν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ ἡ διδακτορική του διατριβή, ποὺ ἐκπόνησε μὲ ἐπιβλέποντα καθηγητὴ τὸν Γρηγόριο Στάθη, ἔχει θέμα «Τὰ Κρατήματα στὴν Ψαλτική Τέχνη» (ἐκδοση: Ἀθήνα 2005). Κατέχει πτυχίον Θεολογίας ἀπὸ τὸ ὁμώνυμο τμήμα τοῦ ΕΚΠΑ καὶ ἔχει ἐκπαιδευτεῖ στὴν Μηχανοργάνωση Ἱστορικῶν Ἀρχείων καὶ Ἡλεκτρονικὴ Ἐπεξεργασία Ἀρχεῖου Ὑλικοῦ. Ἔχει ἐπίσης Δίπλωμα Βυζαντινῆς Μουσικῆς ἀπὸ τὸ Ὡδεῖο Χαλκίδος. Διδάσκει μαθήματα Βυζαντινῆς Μουσικολογίας καὶ Ψαλτικῆς Τέχνης στὸ Τμήμα Μουσικῶν Σπουδῶν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν σε προπτυχιακὸ καὶ μεταπτυχιακὸ επίπεδο. Ἔχει διδάξει στὸ Εὐρωπαϊκὸ Πανεπιστήμιον Κύπρου. Συμμετέχει συχνότατα σὲ τοπικὰ καὶ διεθνῆ μουσικολογικὰ συνέδρια καὶ κατὰ καιροὺς ἔχει διδάξει σὲ πολλὰ εἰδικὰ σεμινάρια καὶ προγράμματα ἐπιμόρφωσης στὴν Ἑλλάδα καὶ τὸ ἐξωτερικὸ (Ἀλβανία, ἩΠΑ, Ἰταλία, Ρουμανία, Τσεχία κ.α.). Οἱ ἀνακοινώσεις του, τὰ δημοσιεύματά του, οἱ ὁμιλίες του καὶ γενικότερα τὰ ἐρευνητικὰ του ἐνδιαφέροντα στρέφονται γύρω ἀπὸ θέματα Ἱστορίας, Μορφολογίας καὶ Ἑρμηνείας τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης. Παράλληλα, μέλημά του σταθερὸ εἶναι ἡ παράδοση καὶ διδασκαλία τῆς Ψαλτικῆς ὡς ἐπιτελεστικῆς λειτουργικῆς Τέχνης καὶ μὲ αὐτὸν τὸν σκοπὸ διακονεῖ, ἀπὸ τὸ 2005, ὡς Πρωτοψάλτης στὸν ἱερὸ ναὸ Ἀγίας Μαρίνης Ἄνω Ἰλισίων, ὅπου καὶ διευθύνει τὴν ἐκεῖ συσταθεῖσα Σχολὴ Βυζαντινῆς Μουσικῆς καὶ τὸν Χορὸ τῶν «Ἰλισιωτῶν Ψαλτῶν».

ΗΧΑΔΙΝ: Η ΙΔΑΝΙΚΗ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΨΑΛΤΙΚΗ ΕΚΦΡΑΣΗ

Στὴν ἀνακοίνωση αὐτὴ ἐπιχειρεῖται νὰ περιγραφεῖ ἡ ἰδανικὴ γυναικεῖα ψαλτικὴ ἔκφραση κρινόμενη μὲ γνώμονα τὶς προδιαγραφές καὶ ἐπιτελεστικὲς ἐπιταγές τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης. Ἡ εἰσαγωγικὴ ἀποτίμηση τῆς διαχρονικῆς γυναικεῖας παρουσίας στὸν ψαλτικὸ χῶρο ἀκολουθεῖται ἀπὸ τεχνικὲς καὶ αἰσθητικὲς παρατηρήσεις γιὰ τὸ «ὄν» καὶ κυρίως γιὰ τὸ «δέον» στὴν γυναικεῖα ψαλτικὴ ἔκφραση, ἡ ὁποία ἀναλύεται στὰ τεχνικὰ συστατικά της: προσπέλαση τῆς σημειογραφίας, ρυθμικὴ ἔκφραση, ἐκφορὰ διαστημάτων, ἐρμηνευτικὴ αἰσθητοποίηση θεωρητικῶν ἀντιλήψεων, ἡχοχρωματικὴ ἀπόδοση, τελεστικὴ παρρησία. Ἐπιδιώκεται παράλληλα νὰ δειχθεῖ ὅτι ἡ ἰδανικὴ γυναικεῖα ψαλτικὴ ἔκφραση δὲν πρέπει νὰ μιμεῖται τὴν ἀνδρική, ἀλλὰ πρέπει, βασισμένη σὲ διαφορετικὲς -ἴδιες- τεχνικὲς προϋποθέσεις, νὰ ἀποβλέπει σέ, αὐθυπόστατο μὲν, ὁμοούσιο δὲ πρὸς τὸ κυρίαρχο ἀνδρικὸ ψαλτικὸ ἄκουσμα.

Μαρία Αλεξάνδρου

Καθηγήτρια Βυζαντινής Μουσικολογίας

Τμήμα Μουσικών Σπουδών, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Η Μαρία Αλεξάνδρου γεννήθηκε στο Βουκουρέστι. Σπούδασε στη γενέτειρά της, στη Βόννη και στην Κοπεγχάγη, κοντά στον αείμνηστο καθηγητή J. Raasted, όπου και απέκτησε τον τίτλο *Candidata philosophiae* το 1996 στις Ελληνικές Μεσαιωνικές Σπουδές, με έμφαση στη βυζαντινή μουσική. Η διδακτορική της διατριβή ολοκληρώθηκε στο Πανεπιστήμιο της Κοπεγχάγης (2000) και αφορά την Παλαιογραφία Βυζαντινής Μουσικής. Ήταν υπότροφος της *Studienstiftung des Deutschen Volkes* και του Ιδρύματος *Alexander von Humboldt*. Από το 2002 διδάσκει διάφορα μαθήματα Βυζαντινής Μουσικής στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Α.Π.Θ. Σήμερα είναι καθηγήτρια και διετέλεσε πρόεδρος του προαναφερθέντος Τμήματος κατά τα έτη 2022-2025. Συμμετείχε σε πάνω από 100 συνέδρια και συνέγραψε 5 βιβλία και περίπου 70 άρθρα, κεφάλαια σε συλλογικούς τόμους και λήμματα λεξικών. Επίσης έδωσε πολλές διαλέξεις και *masterclasses* στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Είναι μέλος επιστημονικών και εκδοτικών επιτροπών διάφορων περιοδικών, του εκδοτικού οργανισμού *Monumenta Musicae Byzantinae* της Κοπεγχάγης και του Φεστιβάλ «Ημέρες Ελληνικής Μουσικής Δημιουργίας». Είναι υπεύθυνη της Ομάδας Παλαιογραφίας Βυζαντινής Μουσικής «Χρυσορρήμων» και του Συνόλου Κλασικής Ανατολικής Μουσικής «Ψαλτήρα» του Τ.Μ.Σ. του Α.Π.Θ., καθώς και του Γυναικείου Βυζαντινού Χορού «Αγία Ανυσία» της Ε.Ε.Μ.Ε. Επιπλέον, είναι πρόεδρος της Ομάδας Μελέτης «Μουσική της Χριστιανικής Ανατολής» της *International Musicological Society*. Για το έργο της πήρε διάφορες διακρίσεις.

ΜΕΛΕΤΩΝΤΑΣ ΑΠΟΛΥΤΙΚΙΑ ΑΓΙΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

Η παρούσα εισήγηση εστιάζει στη συστηματική μελέτη επιλεγμένων απολυτικών Αγίων και Οσίων Γυναικών, τόσο σε προσωπικό όσο και σε ομαδικό επίπεδο. Βασίζεται στο Παράρτημα ΙΙΙ του εγχειριδίου *Όψεις διδακτικής, διδασκαλίας και μάθησης της Βυζαντινής Μουσικής* (υπό δημοσίευση στην πλατφόρμα <https://repository.kallipos.gr/>). Το συγκεκριμένο Παράρτημα, με τίτλο «Απολυτικά Αγίων Γυναικών με αφορμή ένα όραμα του Αγίου Σεραφείμ του Σαρώφ» περιέχει παρτιτούρες, αγιογραφίες, φόρμες ασκήσεων και ηχογραφήσεις μελέτης για 73 τροπάρια, οι περισσότερες των οποίων έγιναν από τη Γυναικεία Χορωδία της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση «Αγία Ανυσία». Θα παρουσιαστούν παραδείγματα και θα συζητηθούν οι εμπειρίες της χορωδίας από τις μαθησιακές διαδρομές, στο ευρύτερο πλαίσιο αναζήτησης της μουσικής και πνευματικής καλλιέργειας της ψαλτικής φωνής.

Η **Γυναικεία Βυζαντινή Χορωδία «Αγία Ανυσία»** ιδρύθηκε το 2015 στη Θεσσαλονίκη από τη Μαρία Αλεξάνδρου και τη Ναυσικά Κουλούρη και ανήκει από το 2017 στην Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση. Στόχος της χορωδίας είναι η μόρφωση και η ανάπτυξη της μουσικότητας, μέσα από την εκμάθηση, από κοινού μελέτη και εμβάθυνση της βυζαντινής μουσικής, και η διάδοση της τέχνης αυτής στην ευρύτερη εκπαίδευση και την κοινωνία. Ο χορός συνεργάστηκε με διάφορους φορείς και συμμετείχε σε ημερίδες, συναυλίες, επιστημονικά συνέδρια, κοινωνικά δρώμενα και πολλές λατρευτικές συνάξεις. Κατά τα τελευταία χρόνια, η χορωδία μελετά συστηματικά το έργο της Οσίας Κασσίας, με εντρύφηση στις αργές εξηγήσεις του Χουρμουζίου Χαρτοφύλακα για το Παλαιό Βυζαντινό Στιχηράριο. Υπεύθυνη για τη διδασκαλία και χοροαρχία είναι η Μαρία Αλεξάνδρου.

Λίνα Κούκουνα

Προπτυχιακή φοιτήτρια, Τμήμα Μουσικών Σπουδών,
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Η Λίνα Κούκουνα είναι απόφοιτη του Μουσικού Σχολείου Ιλίου, πτυχιούχος του Τμήματος Αγγλικής Γλώσσας και Φιλολογίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, κάτοχος πτυχίου Ειδικού Αρμονίας, ενεργή μουσικός και τραγουδίστρια στον χώρο της παραδοσιακής μουσικής και ψάλτρια, με συμμετοχή στο αναλόγιο αλλά και σε συναυλίες, εκδηλώσεις και ηχογραφήσεις, ως μέλος του Γυναικείου Βυζαντινού Χορού υπό τη διεύθυνση της Μύριαμ Μαρίνου. Από το 2021 είναι φοιτήτρια του Τμήματος Μουσικών Σπουδών στην κατεύθυνση της Βυζαντινής Μουσικολογίας. Παίζει σαντούρι και ταμπουρά και έχει μαθητεύσει κοντά σε σημαντικούς δασκάλους και δεξιότεχνες τόσο στο τραγούδι όσο και στα όργανα, όπως ο Περικλής Παπαπετρόπουλος, η Μάρθα Μαυροειδή, η Zekiye Yurekli, ο Νίκος Καρατάσος, ο Γεώργιος Σαμαρτζής, ενώ έχει παρακολουθήσει και πληθώρα σεμιναρίων που καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα της λαϊκής και παραδοσιακής μουσικής, της θεωρίας των μακάμ και της τουρκικής μουσικής. Εργάζεται, επίσης, ως δασκάλα παραδοσιακού τραγουδιού ατομικά και σε χορωδίες.

ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΦΟΙΤΗΤΡΙΕΣ ΣΤΑ ΤΜΗΜΑΤΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ: ΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ

Μία πρωτογενής μαρτυρία, από τη σκοπιά φοιτήτριας του προπτυχιακού προγράμματος του Τμήματος Μουσικών Σπουδών, συγκεκριμένα φοιτήτριας της Κατεύθυνσης Βυζαντινής Μουσικολογίας, για τις εμπειρίες που έχω μέχρι τώρα αποκομίσει, τους στόχους που το Τμήμα με βοηθά να υλοποιήσω, τις δυσκολίες που αντιμετωπίζω, τη σύνδεση παραδοσιακής και βυζαντινής μουσικής, που στην περίπτωσή μου, είναι και το ζητούμενο.

Δήμητρα Μήτρου

Μεταπτυχιακή φοιτήτρια,

Τμήμα Μουσικών Σπουδών, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών,

Διπλωματούχος Βυζαντινής Μουσικής.

Η Δήμητρα Μήτρου είναι φαρμακοποιός [Πτυχίο Φαρμακευτικής ΕΚΠΑ με γενικό βαθμό 8,20 (2008-2013)], διπλωματούχος της Βυζαντινής Μουσικής [Δίπλωμα Βυζαντινής Μουσικής με βαθμό Άριστα από το Ωδείο Σίμωνα Καρά με καθηγητή τον Ιωάννη Αρβανίτη (2013-2021)] και μεταπτυχιακή φοιτήτρια του Τμήματος Μουσικών Σπουδών στην ειδίκευση της Ψαλτικής Τέχνης. Γνωρίζει την αγγλική και γερμανική γλώσσα, ενώ έχει παρακολουθήσει μαθήματα αρμονίου, λύρας Καππαδοκίας, πολιτικής λύρας και παραδοσιακών χορών. Διδάσκει στη Σχολή Βυζαντινής Μουσικής της Ιεράς Μητροπόλεως Κορίνθου, είναι υπεύθυνη του γυναικείου ψαλτικού χορού «Άγιος Λεωνίδης» της Ιεράς Μητροπόλεως Κορίνθου και διακονεί στο αναλόγιο του ιερού ναού Αγίου Ανδρέα Λουτρακίου.

ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΙ ΨΑΛΤΙΚΟΙ ΧΟΡΟΙ:

ΜΙΑ ΒΙΩΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Μία βιωματική προσέγγιση, όσον αφορά την οργάνωση, τα προβλήματα, τα εμπόδια, τις αντιδράσεις αλλά και τα θετικά στοιχεία που προκύπτουν από τη δημιουργία και λειτουργία ενός γυναικείου ψαλτικού χορού, επί τη βάση προσωπικής εμπειρίας, ως υπεύθυνης του υπό την επωνυμία «Άγιος Λεωνίδης» ανάλογου γυναικείου ψαλτικού χορού της Ιεράς Μητροπόλεως Κορίνθου.

Άννα Μεσολωρά

Εκαπιδευτικός, Διδάκτωρ Βυζαντινής Μουσικολογίας,
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Η Άννα Μεσολωρά γεννήθηκε στην Γλασκώβη της Μεγάλης Βρετανίας. Είναι πτυχιούχος του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Εθνικού Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών και Αριστούχος διδάκτωρ του ίδιου τμήματος με θέμα "Η ψαλτική παράδοση της Κεφαλονιάς". Έχει δίπλωμα Βυζαντινής Μουσικής από το Ωδείο Αιγάλεω, πτυχίο Ωδικής από τη Σχολή Μουσικής Ντο-Ρε-Μι του Αργοστολίου, πτυχίο Αρμονίας και Αντίστιξης τάξη Μπάμπη Κανά από το Ωδείο Αθηνών και πτυχίο Πιάνου από το Ωδείο του Πειραιϊκού Συνδέσμου τάξη Θάλειας Μοίρα. Έχει λάβει μέρος σε συνέδρια και συγκεκριμένα στο ΣΤ΄ Διεθνές Συνέδριο Μουσικολογικό και Ψαλτικό «Θεωρία και Πράξη της Ψαλτικής Τέχνης» με θέμα: «Ιωάννης Κονιδάρης, ο Κεφαλονίτης μαθητής του Χουρμουζίου Χαρτοφύλακος», στο ΙΑ΄ Πανιώνιο Συνέδριο με κοινή ανακοίνωση με τον κ. Γρηγόρη Αναστασίου με θέμα: «Η αποκείμενη στην βιβλιοθήκη του Ιδρύματος Βυζαντινής Μουσικολογίας συλλογή μουσικών χειρογράφων της οικογένειας Κονιδάρη και η σπουδαιότητα της για τη μελέτη της Κεφαλληνιακής ψαλτικής», στο Διεθνές Επιστημονικό Βυζαντινομουσικολογικό Συνέδριο στη μνήμη του Δ. Κων. Μπαλαγεώργου με θέμα: "Όψεις της τελετουργικής και ψαλτικής πράξης της Κεφαλονιάς" καθώς και στο Επτανησιακό Συνέδριο για την Επτανησιακή Λατρεία και Μουσική με θέμα "Κεφαλληνιακή Ψαλτική". Έχει παρακολουθήσει μαθήματα παλαιογραφίας με τον Α. Τσελίκα. Έχει χρηματίσει ψάλτρια από όταν ήταν μαθήτρια Λυκείου στην εκκλησία του Αγ. Σπυρίδωνος στο Αργοστόλι και σε πανηγύρια της Κεφαλονιάς, στο Μοναστήρι του Αγ. Γερασίμου στο Λουτράκι, στο Μοναστήρι του Προφήτη Ηλία στα Τουρκοβούνια στο Γαλάτσι και τώρα στο Μετόχι της Μονής Πετράκη των Αγ. Πάντων στους Αμπελόκηπους. Από το 2009 είναι μόνιμη εκπαιδευτικός μουσικής στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. Είναι παντρεμένη και έχει δύο κόρες.

ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΨΑΛΤΙΚΗ ΕΠΙΤΕΛΕΣΗ: ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΕΞ ΑΝΑΛΟΓΙΟΥ

Αναμνήσεις από την τριαντακονταετή ενεργή παρουσία μου στο ψαλτικό αναλόγιο στην Κεφαλονιά, στο Λουτράκι και στην Αθήνα.

Μάντυ Πιστικού

Απόφοιτος του Π.Μ.Σ. «Λαϊκός Πολιτισμός και Λογοτεχνία»,
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Η Μάντυ (Διαμάντω) Πιστικού γεννήθηκε στον Πειραιά. Λάτρης των Τεχνών και των Γραμμάτων, ξεκίνησε από πολύ μικρή να γράφει τα πρώτα της ποιήματα, στίχους και μουσικές συνθέσεις. Γαλουχήθηκε στην Ενορία του Αγ. Ευθυμίου Κερατσινίου, όπου επί σειρά ετών υπήρξε μέλος πολλαπλών δραστηριοτήτων του ναού (χορωδία, κατηχητικά, παραδοσιακοί χοροί). Έχει εκπονήσει τρεις εργασίες λαογραφικού περιεχομένου που αφορούν δραστηριότητες του ναού αυτού. Δίδαξε την αγγλική γλώσσα επί σειρά ετών, δίνοντας έμφαση στα παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες και χρησιμοποιώντας την Τέχνη ως μέσο έκφρασης και διδασκαλίας. Διετέλεσε μέλος της TESOL Greece. Εργάζεται ως προϊσταμένη διοικητικού προσωπικού στο Εθνικό Κέντρο Αποκατάστασης. Αποφοίτησε από το Τμήμα Ελληνικού Πολιτισμού του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου, έχοντας κερδίσει υποτροφίες αριστείας για όλα τα έτη των σπουδών της. Είναι επίσης απόφοιτος του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Λαϊκός Πολιτισμός και Λογοτεχνία» της Φιλοσοφικής Σχολής του ΕΚΠΑ (με διπλωματική εργασία υπό τον τίτλο: «Αφηγήσεις επιβίωσης ασθενών του Εθνικού Κέντρου Αποκατάστασης στο Ίλιον»). Λογοτεχνικά της έργα της έχουν διακριθεί σε διάφορους λογοτεχνικούς διαγωνισμούς.

ΑΦΗΓΗΣΕΙΣ ΨΑΛΤΡΙΩΝ: ΕΘΝΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Η ψαλτική τέχνη αποτελεί μια από τις σημαντικότερες παραδόσεις της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς του ελληνισμού. Ωστόσο, ενώ έχουν καταγραφεί κάποιες αφηγήσεις ψαλτών, η εμπειρία των ψαλτριών παραμένει στο περιθώριο, παρότι και εκείνες συμμετέχουν ενεργά στη διατήρηση και μετάδοση της παράδοσης. Η ανακοίνωση με τίτλο «Αφηγήσεις Ψαλτριών: Εθνογραφικές Προοπτικές» επιχειρεί να δώσει φωνή σε αυτές τις γυναίκες μέσα από βιογραφικές συνεντεύξεις. Στόχος είναι να αναδειχθούν οι προσωπικές τους διαδρομές, οι μνήμες και τα βιώματά τους γύρω από την ψαλτική, αλλά και οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν ως γυναίκες σε ένα χώρο που παραδοσιακά συνδέεται με την ανδρική παρουσία.

Η μεθοδολογική βάση της έρευνας αντλείται από τον *Οδηγό Βιογραφικής Συνέντευξης με εστίαση στην εμπειρία της ψαλτικής τέχνης* (Κακάμπουρα – Χαλδαιάκης). Μέσα από αυτήν την εθνογραφική και ανθρωπολογική προσέγγιση, καταγράφονται οι αφηγήσεις όχι μόνον ως μουσικές εμπειρίες, αλλά και ως κομμάτια μιας ζωντανής πολιτιστικής μνήμης. Με αυτόν τον τρόπο, η έρευνα φιλοδοξεί να φωτίσει νέες προοπτικές στην κατανόηση της ψαλτικής, συνδέοντας τη μουσική πράξη με ζητήματα φύλου, ταυτότητας και πολιτιστικής κληρονομιάς.

Βασιλική Γούση

Εκπαιδευτικός,

Διδάκτωρ Βυζαντινής Μουσικολογίας και Μουσικοπαιδαγωγικής,

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Η Βασιλική Γούση, είναι αριστούχος απόφοιτος του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών. Είναι διδάκτωρ Βυζαντινής Μουσικολογίας-Μουσικοπαιδαγωγικής του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Α.Π.Θ, με υποτροφία Αριστείας από την Επιτροπή Ερευνών του ίδιου Πανεπιστημίου. Ολοκλήρωσε με «Άριστα 10» παμψηφεί το Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών του Τμήματος Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας του Α.Π.Θ. με ειδίκευση στη Βυζαντινή Μουσικολογία και την Ψαλτική Τέχνη, με υποτροφία του Ι.Κ.Υ. Είναι κάτοχος Πτυχίου Πιάνου («Άριστα 10» παμψηφεί και ειδική διάκριση δεξιοτεχνίας) και Διπλώματος Πιάνου («Άριστα 10» παμψηφεί και Α' βραβείο) του Ελληνικού Ωδείου, Διπλώματος Βυζαντινής Μουσικής της Σχολής της Ιεράς Μητροπόλεως Δημητριάδος («Άριστα 10» παμψηφεί) και Πτυχίων Ανωτέρων Θεωρητικών. Έχει διδάξει σε σχολεία Πρωτοβάθμιας, Δευτεροβάθμιας και Εκκλησιαστικής εκπαίδευσης, καθώς και στο Πειραματικό Μουσικό Σχολείο Αθηνών. Διηύθυνε την Ορχήστρα του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του ΕΚΠΑ. Είναι μέλος της ερευνητικής ομάδας του Τομέα Ψαλτικής Τέχνης και Μουσικολογίας της Ακαδημίας Θεολογικών Σπουδών Βόλου και μητέρα τεσσάρων παιδιών.

ΠΤΥΧΕΣ ΤΗΣ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΨΑΛΤΙΚΗ ΤΕΧΝΗ

Με την παρούσα ανακοίνωση επιχειρείται μια πολυπρισματική θεώρηση της ερμηνείας στην ψαλτική τέχνη. Προσεγγίζεται οι άξονες, με τους οποίους διαμορφώνεται, καλλιεργείται και απογειώνεται η ψαλτική εμπειρία. Περιδιαβαίνοντας κάθε σημείο ανάλυσης, η παρούσα εισήγηση φιλοδοξεί να απαριθμήσει την πληθώρα των ερμηνευτικών προσεγγίσεων στην ψαλτική τέχνη. Η συστηματική ενασχόληση με την πρακτική της ερμηνείας βρίσκει απήχηση σε όσους κατατείνουν, αποζητούν και στοχεύουν στο τέλειο.

Κωνσταντῖνος Νικολακόπουλος

Φοιτητής Μηχανολόγος Μηχανικός, Ἐθνικὸ Μετσόβιο Πολυτεχνεῖο,
Ψάλτης.

Ο Κωνσταντῖνος Νικολακόπουλος γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα το 2004. Ἡ ἐνασχόλησή του μετὴν Ψαλτικὴ Τέχνη ξεκίνησε στὴν ἡλικία τῶν δώδεκα ἐτῶν, μετὰ δάσκαλο τὸν Γρηγόριο Ἀναστασίου. Τὸ 2025 ἔλαβε τὸ Δίπλωμα Ψαλτικῆς Τέχνης ἀπὸ τὴν Σχολὴ Βυζαντινῆς Μουσικῆς τοῦ Ἱ. Ν. Ἀγίας Μαρίνης Ἀνω Ἱλισίων. Εἶναι μέλος τῶν χορῶν ψαλτῶν «Ἱλισιώτες Ψάλτες» ὑπὸ τὴν χοραρχία τοῦ Γρηγορίου Ἀναστασίου καὶ «Οἱ μαῖστορες τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης» ὑπὸ τὴν χοραρχία τοῦ καθηγητῆ Ἀχιλλέως Χαλδαιάκη. Ἀπὸ τὸ 2023 εἶναι προπτυχιακὸς φοιτητὴς στὴν Σχολὴ Μηχανολόγων Μηχανικῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Μετσοβίου Πολυτεχνείου.

Η ΜΕΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ

«ΕΙΣ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟΝ ΑΙΩΝΙΟΝ...»

ΠΟΥ ΑΠΟΔΙΔΕΤΑΙ ΣΤΗΝ ΘΥΓΑΤΕΡΑ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΛΑΔΑ ΚΑΙ Η ΤΩΡΙΝΗ ΕΞΗΓΗΣΗ ΤΗΣ ΣΤΗΝ ΝΕΑ ΜΕΘΟΔΟ

Στὴν παροῦσα ἀνακοίνωση παρουσιάζεται ἐκτενῶς καὶ ἀναλυτικῶς ἡ ἀποδιδόμενη στὴν θυγατέρα τοῦ Ἰωάννου Κλαδᾶ (α' μισὸ τοῦ 15ου αἰ.) μελοποίηση τοῦ Κοινωνικοῦ «Εἰς μνημόσυ-
νον αἰώνιον...»· ἡ χειρόγραφη παράδοση καὶ διάδοσή της, ἡ μελοποιητικὴ καὶ μορφολογικὴ δομή
της καὶ -ὡς ἐπιστέγασμα- ἡ τωρινή, πρώτη καὶ μόνη, ἐξήγησή της ἀπὸ τὸν γράφοντα.

Μαριλένα Νουν

Μεταπτυχιακή φοιτήτρια,

Τμήμα Μουσικών Σπουδών, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Είναι απόφοιτος του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου με σπουδές στον Ελληνικό Πολιτισμό, και μεταπτυχιακή φοιτήτρια του τμήματος Βυζαντινής Μουσικολογίας του Ε.Κ.Π.Α. Μιλά τρεις ξένες γλώσσες. Γεννήθηκε στην Αθήνα το 1975, με καταγωγή από την Αλεξάνδρεια Αιγύπτου. Δραστηριοποιείται επιχειρηματικά στη Νέα Μάκρη Αττικής όπου και διαμένει.

ΚΩΔΙΚΑΣ ΣΙΝΑ 1256 ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1309:

ΕΝΑ ΣΠΟΥΔΑΙΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟ ΜΟΥΣΙΚΟ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟ

ΓΡΑΜΜΕΝΟ ΑΠΟ ΓΥΝΑΙΚΑ΄

ΤΗΝ ΕΙΡΗΝΗ, ΘΥΓΑΤΕΡΑ ΤΟΥ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΑΓΙΟΠΕΤΡΙΤΟΥ

Ο κώδικας Σινά 1256 αποτελεί ένα από τα σπουδαιότερα μουσικά τεκμήρια της ύστερης Βυζαντινής περιόδου καθώς συνδυάζει δύο εξαιρετικά σπάνιες ιδιότητες: είναι αντίγραφο εξ αυτογράφου του μεγάλου μαΐστορα Ιωάννου Παπαδοπούλου του Κουκουζέλη, και ταυτόχρονα έργο γυναικείας γραφής δια χειρός της Ειρήνης, κόρης του γνωστού γραφέα και λαμπρού καλλιγράφου Θεοδώρου Αγιοπετρίτου. Στον κολοφώνα της, η κωδικογράφος σημειώνει: «Συν Θεώ αγίω επληρώθη το παρόν ειρμολόγιον δια χειρός Ειρήνης αμαρτωλής θυγατρός Θεοδώρου του Αγιοπετρίτου», μαρτυρώντας την περάτωση του έργου και την ταυτότητα της γραφής. Στο τέλος του κώδικα διασώζεται και ο κολοφώνας: «Τέλος, τέλος· δόξα τω Θεώ· αμήν· χειρ Ιωάννου Παπαδοπούλου του Κουκουζέλη». Η παρουσία του, είτε ως πιστή μεταγραφή του αρχικού αυτογράφου είτε ως πιθανή ιδιόχειρη προσθήκη του ίδιου του Κουκουζέλη, ενισχύει την αυθεντικότητα και τη μοναδικότητα του τεκμηρίου. Ο κώδικας Σινά 1256 αναδεικνύεται έτσι σε μοναδικό σημείο συνάντησης δημιουργού και αντιγραφέως, φωτίζοντας τον ρόλο της Ειρήνης, στη διάσωση και διάδοση του ρεπερτορίου του καλοφωνικού ειρμολογίου.

π. Ρωμανός (Ραμπί) Τζουμπράν

Λέκτορας Βυζαντινής Μουσικής,
Πανεπιστήμιο Μπαλαμάντ, Λίβανος.

Γεννημένος στη Βηρυτό του Λιβάνου το 1966, ο π. Ρωμανός (Ραμπί) Τζουμπράν είναι προ-
ϊστάμενος στον Καθεδρικό Ναό της Ορθόδοξης Αρχιεπισκοπής της Βηρυτού. Σπούδασε Νομικά
στο Πανεπιστήμιο του Λιβάνου (1990) και έγινε Εκκλησιαστικός Δικαστικός. Σπούδασε Θεολο-
γία στο Θεολογικό Ινστιτούτο Αγίου Ιωάννη του Δαμασκηνού στο Πανεπιστήμιο του Μπαλαμάντ
(1994), όπου έρκανε και μεταπτυχιακό (2019). Απέκτησε Δίπλωμα Βυζαντινής Μουσικής από τη
Σχολή Βυζαντινής Μουσικής Ζωοδόχου Πηγής με τον Πρωτοψάλτη Σπύρο Παυλάκη (1995). Είναι
Λέκτορας Βυζαντινής Μουσικής στο Πανεπιστήμιο του Μπαλαμάντ (από το 2006). Είναι ιδρυτής
και διευθυντής της Σχολής Εκκλησιαστικής Μουσικής και της Χορωδίας του Αγίου Ρωμανού του
Μελωδού στην Ορθόδοξη Αρχιεπισκοπή της Βηρυτού (2000), όπου και διδάσκει. Είναι συγγρα-
φέας άρθρων για τη Βυζαντινή Μουσική και πέντε τόμων με τίτλο «Θεωρία της Εκκλησιαστικής
Μουσικής, της γνωστή ως Βυζαντινή» στα αραβικά (ο 5ος τόμος βρίσκεται υπό έκδοση)

ΟΙ ΧΟΡΩΔΙΕΣ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΟΙ ΨΑΛΤΡΙΕΣ ΣΤΗ ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ 20ου ΑΙΩΝΑ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΑ

Στις αρχές του 20ου αιώνα, στις Αραβόφωνες Εκκλησίες της Μέσης Ανατολής, ήταν πολύ
σπάνιο να υναντήσκει κανείς γυναικεία χορωδία, μολονότι βρισκόταν πολλές ψάλτριες που έψελ-
ναν στα αναλόγια, ιδίως στις μεγάλες πόλεις τού Λιβάνου, της Συρίας, της Παλαιστίνης, και της
Ιορδανίας, αλλά σε μικτές χορωδίες. Όμως, στα γυναικεία μοναστήρια, ήταν φυσικό οι μοναχές
να έχουν την ευθύνη στα αναλόγια των μονών τους. Τη δεκαετία του 1970 τον περασμένο αιώνα,
χρήζει ιδιαίτερης προσοχής η δραστηριότητα της «Κοινότητας για τη διάδοση της Ορθοδόξου
Πίστεως», στο Λίβανο, στο πεδίο μουσικής: Δύο μέλη της Κοινότητας περιφέρονται σχεδόν σε
όλα τα χωριά του Λιβάνου, και δίδασκαν τα παιδιά των ενοριών την Εκκλησιαστική Μουσική,
τα περισσότερα των οποίων ήταν κορίτσια που έψελναν χορωδιακά στην εκκλησία. Στα τέλη
του 20ου αιώνα και στις αρχές του 21ου, ιδρύθηκαν Σχολές Βυζαντινής Μουσικής, ειδικά στις
Μητροπόλεις του Πατριαρχείου Αντιοχείας και των Ιεροσολύμων, όπου έρχονταν και κορίτσια
και γυναίκες να μάθουν την Εκκλησιαστική Μουσική. Από τότε υπήρχαν μικτές χορωδίες που
έψελναν, όχι μόνο στις εκκλησίες, αλλά και σε συναυλίες.

Εδώ και μερικά χρόνια, έχουμε κάποιες χορωδίες μόνο γυναικών που ψέλνουν, είτε στις εκ-
κλησίες, είτε σε συναυλίες, μόνες τους. Κάποιες από τις ψάλτριες αυτές έγιναν περίφημες μονω-
δοί.

Χρήστος Γκουτσούλας

Εκπαιδευτικός, Απόφοιτος Π.Μ.Σ. Ιστορικής Θεολογίας,
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών,
ψάλτης.

Ο Χρήστος Γκουτσούλας είναι Θεολόγος, καθηγητής Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης με θητεία σε σχολεία και γραφεία Ιερών Μητροπόλεων. Έχει Μεταπτυχιακό δίπλωμα ειδίκευσης στην Ιστορική Θεολογία από το τμήμα Θεολογίας της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών. Υπήρξε μέλος του Δεξιού Χορού του Καθεδρικού Μητροπολιτικού Ναού Αθηνών με χοράρχη τον αείμνηστο Σπυρίδωνα Περιστέρη από το 1990 και Δομέστικος του Αριστερού Χορού του ιδίου Ναού από το 1998 μέχρι σήμερα. Έχει ψάλλει σε πανηγύρεις Ναών στην Αθήνα και άλλες πόλεις της Ελλάδος και έχει συμμετάσχει ως χορωδός σε ποικίλες χορωδίες (Ρωμείο Ensemble, Ψαλτικής Διάκονοι, Ιλισιώτες Ψάλτες, Μαϊστορες, κ.ά.) με ηχογραφήσεις και συναυλίες στην Ελλάδα και το εξωτερικό.

ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΟΥΣ ΨΑΛΤΙΚΟΥΣ ΧΟΡΟΥΣ ΤΗΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΑΘΗΝΩΝ ΕΠΙ ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΙΑΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΠΕΡΙΣΤΕΡΗ († 1998)

Στη συγκεκριμένη εισήγηση επισημαίνεται η παρουσία γυναικών-ψαλτριών στο δεξιό Χορό του Μητροπολιτικού Ναού Αθηνών κατά την περίοδο της πρωτοψαλτίας του Σπυρίδωνος Περιστέρη και ιδίως τις δύο τελευταίες δεκαετίες αυτής (1980 και 1990). Με μαρτυρίες από προφορικές συνεντεύξεις συνεργατών-χορωδών του Περιστέρη αλλά και γυναικών-ψαλτριών, οι οποίες συμμετείχαν στη χορωδία, καθώς και πηγαίο υλικό (φωτογραφίες, ηχητικό υλικό) αναδεικνύεται η σχέση δασκάλου-μαθητή που οδήγησε στη συγκεκριμένη κίνηση, η οποία δεν υπήρξε μοναδική περίπτωση στον ψαλτικό κόσμο της Αθήνας της εποχής εκείνης, αλλά και η συνέχισή της από τον μαθητή του και μετέπειτα λαμπαδάριο του Μητροπολιτικού Ναού Αθηνών, Αλέξιο Κατσαρό, μετά την εκδημία του Περιστέρη.

Δέσποινα Πλαστήρα

Μουσικοπαιδαγωγός,

Υποψήφια Διδάκτωρ Βυζαντινής Μουσικολογίας,

Τμήμα Μουσικών Σπουδών, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Η Δέσποινα Πλαστήρα είναι απόφοιτος του Τμήματος Μουσικών Σπουδών Α.Π.Θ. Είναι κάτοχος του Μεταπτυχιακού Διπλώματος Π.Μ.Σ. Μουσική και Κοινωνία με ειδίκευση στη Μουσικοθεραπεία και κάτοχος του Μεταπτυχιακού ΔΤΠΜΣ «Η Βυζαντινή Μουσική Επιστήμη και καλλιτεχνική Δημιουργία», στο οποίο παρουσίασε την εργασία «Η Βυζαντινή Μουσική και η Ψυχοθεραπευτική της αξία σε άτομα με ειδικές ανάγκες». Είναι Διπλωματούχος της Βυζαντινής μουσικής και πτυχιούχος Αντίστιξης. Από το 2018 εργάζεται ως καθηγήτρια μουσικής στην Πρωτοβάθμια, Δευτεροβάθμια και Μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση και από το 2018 διευθύνει τη Χορωδία της Ιεράς Μητροπόλεως Τρίκκης, Γαρδικίου και Πύλης. Από το 2023 είναι υποψήφια Διδάκτωρ του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του ΑΠΘ στη Βυζαντινή Μουσικολογία

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΜΟΥΣΙΚΗ:

ΨΥΧΟΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ

Ένας από τους τρόπους επικοινωνίας της ανθρώπινης ψυχής είναι και η μουσική. Ο άνθρωπος μέσω της μουσικής, έρχεται σε επαφή με τον συναισθηματικό του κόσμο. Ως αποτέλεσμα αυτής της εμπειρίας, εκφράζει τα συναισθήματα και τις σκέψεις του αποτυπώνοντας με αυτόν τον τρόπο την ψυχοσυναισθηματική του κατάσταση. Η Βυζαντινή μουσική είναι μία πνευματική μορφή τέχνης. Είναι η μουσική της προσευχής που αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της Ορθόδοξης λατρείας. Εναρμονίστηκε με τον Θείο Λόγο εκφράζοντας παράλληλα τα λατρευτικά συναισθήματα των πιστών. Συνδέεται άμεσα με το ήθος ενώ γίνεται το μέσο για την αγωγή και την τέρψη της ανθρώπινης ψυχής, εγείροντας συναισθήματα που συνδέονται με την αιώνια χαρά.

Στην παρούσα εισήγηση αναδεικνύεται η αξία της Βυζαντινής μουσικής μέσα από την επίδρασή της στον ψυχικό και συναισθηματικό κόσμο του ανθρώπου. Αξιοσημείωτη είναι η επίδραση και τα οφέλη που επιφέρει η Βυζαντινή μουσική στην εκπαίδευση ατόμων με αναπηρία, συμβάλλοντας στην βελτίωση της καθημερινότητά τους. Καθίσταται έτσι αναγκαία η ένταξη και αξιοποίησή της τόσο σε εκπαιδευτικά όσο και σε θεραπευτικά πλαίσια.

Σέβη Μαζέρα-Μάμαλη

Εκπαιδευτικός, Διδάκτωρ Βυζαντινής Μουσικολογίας,

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Ιδρύτρια και Δομεστίκαινα του Χορού Ψαλτριών «Αι Άδουσαι».

Η Σέβη Μαζέρα-Μάμαλη γεννήθηκε στο Βόλο. Είναι πτυχιούχος του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Α.Π.Θ. και Διδάκτωρ Βυζαντινής Μουσικολογίας του Ε.Κ.Π.Α. με επιβλέποντα καθηγητή τον Γρηγόριο Θ. Στάθη. Διδάσκει επί πενταετίας στην Ανώτατη Εκκλησιαστική Ακαδημία 'Βελλάς' Ιωαννίνων. Είναι διπλωματούχος πιάνου, βυζαντινής μουσικής και πτυχιούχος ανώτερων θεωρητικών (Αρμονίας, Αντίστιξης, και Φούγκας). Έχει εμφανιστεί σε ατομικά ρεσιτάλ πιάνου και συναυλίες μουσικής δωματίου στην Ελλάδα και στο εξωτερικό (Αμερική, Ισπανία, Βουλγαρία, Ιταλία, Γερμανία και Αίγυπτο) και είναι ιδρυτικό μέλος του Μουσικού Συνόλου 'Ταμβος' (1992). Είναι ιδρύτρια και Δομεστίκαινα του Βυζαντινού Χορού Ψαλτριών 'Αι Άδουσαι' (2012) που εδρεύει στον Βόλο και καλλιτεχνική διευθύντρια του Διεθνούς Συμποσίου Ορθόδοξων Ψαλτριών και του Διεθνούς Φεστιβάλ Χορών Ψαλτριών 'Η Αγία Καικιλία'. Έχει διατελέσει εκπαιδευτικός μουσικής στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, καθηγήτρια πιάνου και μαέστρος της χορωδίας ελληνικής μουσικής του Μουσικού Σχολείου Βόλου. Είναι Σύμβουλος Εκπαίδευσης Μουσικής Επιστήμης Π.Ε. & Δ.Ε. Μαγνησίας και Λάρισας. Τα ερευνητικά της ενδιαφέροντα, και οι συμμετοχές της ως εισηγήτριας σε Διεθνή Συνέδρια Μουσικολογίας (Ελλάδα, Κύπρος, Βουλγαρία, Σερβία, Ρουμανία, Τουρκία κ.α.), αφορούν κυρίως στις Διδακτικές Μεθόδους της Ψαλτικής Τέχνης, καθώς και στον τομέα της Συστηματικής και Ιστορικής Μουσικολογίας. Εισηγήσεις της έχουν δημοσιευτεί σε διεθνή επιστημονικά περιοδικά (ελληνικά, αγγλικά, ρουμανικά).

ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΦΩΝΗ ΚΑΙ ΟΚΤΑΗΧΑ ΜΕΛΗ:

ΣΤΙΧΟΙ, ΜΕΛΗ, ΒΑΣΕΙΣ, ΧΟΡΔΙΣΜΑ, ΙΣΟΚΡΑΤΗΜΑΤΑ

Το εργαστήρι ψαλτικής έχει ως θεματική τις οκτάηχες συνθέσεις οι οποίες θεωρούνται από τις πιο περίτεχνες μουσικά στο γενικό ρεπερτόριο της Ψαλτικής Τέχνης. Κατά την διάρκεια του εργαστηρίου θα δοθούν πληροφορίες σχετικά με την ανθολόγηση των οκτάηχων μαθημάτων στη Βυζαντινή και Μεταβυζαντινή μουσική παράδοση, καθώς και τους κυριότερους μελουργούς που μελοποίησαν οκτάηχες συνθέσεις. Οι οκτάηχες συνθέσεις εμφανίζονται δυναμικά στο εκκλησιαστικό ρεπερτόριο, ως οι πλέον έντεχνες και απαιτητικές όσον αφορά στην εκτέλεσή τους. Προϋπόθεση για την ενασχόληση ενός μελουργού με ένα τέτοιο πόνημα ήταν και είναι η βαθιά γνώση των θέσεων κάθε ήχου έτσι ώστε να επιτυγχάνεται η ομαλή μετάβαση από το έναν ήχο στον άλλο, χωρίς αυτό να είναι σε βάρος της ποιότητας και του ακούσματος του μουσικού έργου. Χαρακτηριστικό των οκτάηχων συνθέσεων είναι η εκτέλεσή τους από τους δύο χορούς εναλλάξ. Η πρακτική της αλλαγής των οκτώ ήχων θα προσεγγιστεί μέσα από τον «Ύμνος των Τριών Παίδων» στην οκτάηχη μελοποίηση του από τον καθηγητή Γρηγόριο Στάθη. Με αφορμή το οκτάηχο αυτό έργο θα δοθεί η ευκαιρία για συζήτηση θεμάτων όπως το χόρδισμα και οι βάσεις της γυναικείας φωνής, το ισοκράτημα σε γυναικείους χορούς ψαλτριών, η προθέρμανση της φωνής κ.ά.

<https://linktr.ee/VolosAcademy>

"Thessalia" Conference Center, Melissatika, Volos, Greece

P.O.Box 1073, 38001 Volos, Greece

Tel. (+30) 2421093553, (+30) 2421093573

info@acadimia.org

